

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Навчально-науковий інститут управління, психології та безпеки
Кафедра загальної та соціальної психології

**ВПЛИВ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК
ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
першого рівня ЗФН
спеціальності 053 Психологія
Олени ЖДАНОВОЇ

Науковий керівник:
завідувач кафедри теоретичної
психології, доктор
психологічних наук, професор
Зоряна КОВАЛЬЧУК

Рецензент
кандидат психологічних наук,
доцент
Олена ВАВРИНІВ

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«__» _____ 2025 р., протокол № ____
Завідувач кафедри загальної та соціальної психології
доктор психологічних наук, професор
_____ **Зоряна КОВАЛЬЧУК**

Львів – 2025

АНОТАЦІЯ

Жданова О.Г. Вплив інтерактивного навчання на психічний розвиток особистості молодшого шкільного віку

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню ролі інтерактивних методів навчання в психічному розвитку дітей початкової школи. У роботі здійснено теоретичний аналіз основних підходів до інтерактивного навчання, а також досліджено вплив таких методів на розвиток когнітивних функцій, емоційної сфери та соціальних навичок молодших школярів.

Результати експерименту показали, що інтерактивні методи навчання значно покращують рівень концентрації уваги, сприяють розвитку творчого мислення та знижують рівень тривожності у дітей. Вони створюють комфортне та безпечне середовище для навчання, що дозволяє дітям активно залучатися до навчального процесу, зберігаючи високий рівень мотивації.

У роботі зроблено висновок, що інтерактивні методи є ефективним інструментом не лише для покращення навчальних результатів, але й для гармонійного розвитку особистості молодшого школяра. Впровадження таких методів у навчальний процес може позитивно вплинути на психічний розвиток учнів, підготувати їх до подальшого навчання та сприяти успішній соціалізації.

Ключові слова: інтерактивне навчання, психічний розвиток, молодші школярі, креативність, увага, психологічні ігри, навчальний процес.

Zhdanova O.G. The influence of interactive learning on the mental development of the personality of primary school age.

The qualification work is devoted to the study of the role of interactive teaching methods in the mental development of primary school children. The work carried out a theoretical analysis of the main approaches to interactive teaching, and also investigated the influence of such methods on the development of cognitive functions, emotional sphere and social skills of primary school children.

The results of the experiment showed that interactive teaching methods significantly improve the level of concentration of attention, promote the development of creative thinking and reduce the level of anxiety in children. They create a comfortable and safe environment for learning, which allows children to be actively involved in the educational process, maintaining a high level of motivation.

The work concludes that interactive methods are an effective tool not only for improving educational results, but also for the harmonious development of the personality of a primary school student. The introduction of such methods into the educational process can positively affect the mental development of students, prepare them for further education and promote successful socialization.

Keywords: interactive learning, mental development, younger schoolchildren, creativity, attention, psychological games, educational process.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ	9
1.1. Поняття інтерактивного навчання в науковій літературі	9
1.2. Детермінанти розвитку особистості зрілої дитини	12
1.3. Вплив інтерактивної освіти на зрілу дитину	18
Висновки до розділу 1.	26
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	28
2.1. Обґрунтування та вибір методик	28
2.2. Результати констатувального експерименту	35
2.3. Програма розвитку особистості молодшого школяра	40
Висновки до розділу 2	43
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Актуальність дослідження впливу інтерактивного навчання на психічний розвиток особистості молодшого шкільного віку зумовлена сучасними тенденціями розвитку освітніх технологій, які спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності учнів та формування їхніх когнітивних, емоційних і соціальних навичок. В умовах інформаційного суспільства, де навчальний процес зазнає значних трансформацій, особливої уваги потребує пошук ефективних методів і підходів до навчання дітей молодшого шкільного віку.

Молодший шкільний вік є важливим етапом становлення особистості, коли відбувається інтенсивний розвиток когнітивних процесів, таких як увага, пам'ять, мислення та мовлення. Саме в цей період дитина вчиться взаємодіяти з навколишнім світом, адаптуватися до нових умов, розвивати комунікативні навички та емоційний інтелект. У зв'язку з цим, застосування інтерактивних методів навчання є необхідною умовою для ефективного розвитку дітей.

Традиційні методи навчання, що базуються переважно на репродуктивній діяльності, не завжди враховують індивідуальні особливості учнів, а також не повною мірою сприяють їхній активній участі в освітньому процесі. Інтерактивне навчання, навпаки, орієнтоване на активну взаємодію між учасниками освітнього процесу, створення ситуацій спільної діяльності та дослідницької активності. Воно передбачає використання групових та парних форм роботи, дискусій, рольових ігор, проєктної діяльності та технологій доповненої реальності, що сприяє підвищенню мотивації до навчання та розвитку творчого мислення.

В українській психології проблематику впливу інтерактивного навчання на психічний розвиток молодших школярів досліджували такі науковці: С. Підлісна, яка у своїй дисертаційній роботі аналізує вплив інтерактивних методів, зокрема психологічних ігор та постійного психологічного супроводу, на розвиток особистості дітей молодшого шкільного віку, а також вплив такого навчання на розумовий розвиток дітей цієї вікової категорії; Є. Лисюк, яка у своєму дослідженні теоретично обґрунтовує особливості соціально-

психологічного виховання дітей цього віку, акцентуючи увагу на впливі інтерактивних методів на їхній психічний розвиток. Ці дослідження підкреслюють важливість інтерактивних методів навчання для психічного та особистісного розвитку молодших школярів в українському освітньому контексті.

Наукові дослідження у сфері педагогіки та психології свідчать, що інтерактивні методи навчання позитивно впливають на рівень пізнавальної активності учнів, їхню здатність до критичного мислення та самостійного розв’язання проблем (Г. Балл, З. Ковальчук, С. Максименко, В. Рибалка, М. Смульсон та ін.). Водночас питання про довгостроковий вплив інтерактивного навчання на психічний розвиток дітей, їхню соціалізацію, адаптацію та формування особистісних характеристик залишається відкритим і потребує подальших наукових досліджень.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки й впровадження інтерактивних методів у навчальний процес, а також глибшим вивченням їхнього впливу на психічний розвиток молодших школярів. Це дозволить створити науково обґрунтовані рекомендації для педагогів і психологів щодо оптимізації освітнього середовища, яке сприятиме всебічному розвитку дитини в умовах сучасної освіти.

Метою нашого дослідження є розкрити сутність впливу інтерактивних методів навчання на розвиток дитини молодшого шкільного віку.

Об’єктом нашого дослідження є навчання особистості молодшого шкільного віку.

Предметом дослідження – вплив інтерактивних методів навчання на розвиток молодшого школяра.

Завданням нашого дослідження є:

1. Проаналізувати науково-психологічну літературу з даної тематики
2. Виокремити основні чинники впливу інтерактивного навчання на особистість віку зрілої дитини.
3. Провести емпіричне дослідження впливу інтерактивного навчання на особистість віку зрілої дитини та проаналізувати результати.

4. Розробити програму розвитку особистості молодшого шкільного віку.

Теоретичне значення дослідження впливу інтерактивних методів навчання на розвиток дитини молодшого шкільного віку полягає у розширенні наукових уявлень про взаємозв'язок між освітніми технологіями та психічним розвитком дітей. Дослідження цієї теми дозволяє поглибити розуміння когнітивних, емоційних і соціальних механізмів, які забезпечують ефективність інтерактивного навчання, а також окреслити його потенційний вплив на формування особистості школярів. Наукова значущість роботи проявляється у систематизації та узагальненні теоретичних підходів до використання інтерактивних методів у навчальному процесі, зокрема у контексті психологічних теорій розвитку та навчання (когнітивна теорія Ж. Піаже, соціокультурна теорія, концепція зони найближчого розвитку, а також сучасні дослідження в галузі освітньої психології). Інтерактивне навчання сприяє розвитку не лише академічних навичок, а й емоційного інтелекту, комунікативних здібностей та критичного мислення, що особливо важливо у сучасних умовах освіти.

Також дослідження дає змогу проаналізувати ефективність інтерактивних методів з точки зору їхнього впливу на когнітивні процеси (пам'ять, увагу, мислення), мотивацію до навчання та рівень навчальної успішності молодших школярів. Знання про ці аспекти може сприяти вдосконаленню освітніх програм, розробці науково обґрунтованих методичних рекомендацій для педагогів і психологів, що працюють у початковій школі.

Таким чином, дослідження має теоретичне значення як для розвитку загальної теорії навчання та виховання, так і для поглиблення розуміння вікових особливостей психічного розвитку дітей у контексті сучасних педагогічних технологій.

Практичне значення дослідження впливу інтерактивних методів навчання на розвиток дитини молодшого шкільного віку полягає у можливості застосування його результатів у педагогічній та психологічній практиці. Висновки дослідження можуть бути корисними для вчителів початкової школи, методистів, освітніх психологів, керівників навчальних закладів, а також для

батьків, які прагнуть створити сприятливе середовище для навчання та розвитку дитини.

Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення навчальних програм, розробки ефективних методичних рекомендацій щодо застосування інтерактивних технологій у початковій освіті. Зокрема, інтерактивні методи навчання можуть допомогти в адаптації освітнього процесу до індивідуальних особливостей учнів, підвищити рівень їхньої мотивації до навчання, сприяти розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та емоційного інтелекту.

Практична значущість дослідження також полягає у створенні та впровадженні конкретних інтерактивних методик і технологій, які можуть бути апробовані у навчальних закладах. Це можуть бути групові проєкти, рольові ігри, дискусії, інтерактивні вправи з використанням сучасних цифрових технологій, що сприятимуть формуванню активного навчального середовища.

Крім того, отримані результати можуть стати основою для розробки навчальних тренінгів та курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників, що дозволить їм більш ефективно застосовувати інтерактивні підходи в освітньому процесі. Впровадження інтерактивного навчання може також покращити соціальну адаптацію дітей, їхню здатність працювати в команді, ухвалювати самостійні рішення та розв'язувати проблемні ситуації.

Отже, дослідження має важливе практичне значення, оскільки сприяє підвищенню якості початкової освіти, оптимізації навчального процесу та забезпеченню гармонійного психічного розвитку дитини в умовах сучасної школи.

Структурою нашої роботи є вступ, два розділи, висновки до розділів, загальні висновки та список використаної літератури.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

1.1. Поняття інтерактивного навчання в науковій літературі

Питання інтерактивного навчання викликає значний інтерес як серед вітчизняних, так і серед зарубіжних педагогів і психологів, що підтверджується постійним зростанням кількості досліджень і публікацій на цю тему. Серед науковців, які займалися вивченням цього явища, можна відзначити таких, як Г. Балл, С. Максименко, В. Рибалка, М. Смольсон, О. Комар, Л. Пироженко, О. Пометун та інших.

Реформування української освіти суттєво змінило підходи до навчального процесу. Головним завданням сучасної освіти є формування всебічно розвиненої особистості, здатної до критичного мислення, творчості, самореалізації та адаптації в умовах швидкозмінного світу. Вирішення цих питань можливе завдяки застосуванню сучасних освітніх технологій, зокрема інтерактивного навчання.

Інтерактивні методики сприяють не лише засвоєнню знань, а й розвитку креативного мислення, комунікативних навичок і пізнавального інтересу. Завдяки таким підходам учні отримують можливість навчатися в комфортному середовищі, де кожен може відчувати свою успішність і розвинути інтелектуальні здібності. Впровадження цих технологій у систему загальної середньої освіти узгоджується з основними положеннями Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття), Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) та Національної доктрини розвитку освіти.

Запровадження стандартів Нової української школи (НУШ) передбачає цікаві підходи до навчання, надання педагогам свободи у виборі методів викладання, а також визначення очікуваних результатів освітнього процесу в початковій школі. Такий підхід спрямований на поєднання знань та умінь, необхідних для розв'язання реальних життєвих ситуацій [36].

Ключовою умовою ефективного навчального процесу є розвиток пізнавального інтересу, адже саме він мотивує дитину до активного пізнання. Важливо, щоб з перших днів у школі дитина відчувала підтримку, а її здібності та інтелектуальні можливості були належно оцінені та розвинені. Пізнавальний інтерес характеризується вибірковою спрямованістю уваги на певні предмети чи діяльність і супроводжується відчуттям задоволення від досягнутих результатів. Це один із головних мотивів навчання молодших школярів.

Активний розвиток пізнавального інтересу сприяє покращенню пам'яті, уваги, уяви та мислення. Завдяки йому навіть учні з низьким рівнем успішності можуть покращити свої результати. Під його впливом дитина постійно шукає відповіді на запитання, що сприяє формуванню психологічних чинників успішності у навчанні та позитивним змінам у когнітивній сфері.

Дослідження розвитку особистості в навчальній діяльності проводили такі науковці, як Г. Костюк, С. Максименко та інші. Вони підкреслювали, що навчальна діяльність є ключовим фактором розвитку дитини молодшого шкільного віку. Провідною характеристикою цього періоду є формування внутрішньої позиції особистості, що робить його важливим етапом соціального становлення [26; 34].

Дослідження розвитку особистості в навчальній діяльності є досить важливою темою в психології, педагогіці та інших галузях. В Україні існує кілька відомих вчених, які працюють над цими проблемами. Г. Євстигнєєв – український психолог, який займався проблемами розвитку особистості та професійної діяльності в навчальному процесі. Він зосереджувався на розумінні того, як навчальна діяльність може впливати на формування особистісних рис учнів і студентів. Л. Орлова – вчена у галузі педагогіки і психології, яка досліджувала питання взаємодії особистості й навчального процесу. Її роботи зосереджені на розвитку когнітивних та емоційних аспектів особистості в контексті навчальної діяльності. В. Моляко – психолог, який досліджує особливості розвитку особистості через навчальні практики, формування професійної самосвідомості та інші аспекти, пов'язані з навчанням і розвитком. І. Степаненко – фахівець у галузі психології навчання, авторка досліджень, що

зосереджуються на індивідуальних особливостях учнів і їх взаємодії з навчальними умовами, що сприяє розвитку їх особистісних рис.

З. Ковальчук – українська вчена, яка зробила вагомий внесок у дослідження проблем розвитку особистості в контексті навчальної діяльності. Її роботи зосереджені на психологічних аспектах, що визначають взаємодію між процесами навчання та особистісним зростанням учнів і студентів. Вона розглядала, як навчання і різноманітні освітні практики можуть сприяти розвитку самосвідомості, мотивації, емоційної зрілості та інших важливих аспектів особистості. Аналізувала, як навчальний процес впливає на когнітивний розвиток, формування інтелектуальних і емоційних якостей учнів, а також на їх здатність до саморегуляції та управління власними емоціями в умовах навчальної діяльності. З. Ковальчук звертала увагу на роль навчальних ситуацій у формуванні поведінкових і психологічних характеристик особистості, підкреслюючи важливість оптимальних умов для розвитку інтелектуальних та емоційних якостей. З. Ковальчук активно вивчала, як мотивація до навчання і самовдосконалення впливає на формування особистісних рис, таких як відповідальність, ініціативність і здатність до співпраці. Завдяки своїм дослідженням, З. Ковальчук зробила значний внесок у розуміння того, як навчальний процес не тільки сприяє інтелектуальному розвитку, але й має глибокий вплив на психологічний розвиток особистості. Її роботи стали важливими для практиків у галузі педагогіки та психології, а також для тих, хто займається розробкою методик і програм навчання, що допомагають формувати гармонійно розвинені особистості [22].

Ці вчені, разом з іншими, вивчають, як навчальний процес впливає на розвиток особистості, які фактори мають значення для формування самосвідомості, мотивації, емоційної стабільності та інтелектуального розвитку студентів.

Науковець М. Боришевський підкреслював, що особистість є активним суб'єктом власного розвитку. Саме творча діяльність допомагає найкраще розкрити індивідуальний потенціал дитини.

Сучасні дослідження інтерактивного навчання охоплюють як теоретичні,

так і практичні аспекти. Вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема Ю. Бохонкова, С. Гончаров, О. Гошовський, Н. Завацька, О. Комар, О. Лосієвська, Н. Мачинська, О. Пометун, С. Сисоєва, М. Скрипник, аналізують можливості інтерактивних методів у розвитку навчальної мотивації учнів.

Г. П'ятакова визначає основні риси інтерактивного навчання:

- активна взаємодія всіх учнів у процесі навчання;
- співнавчання, взаємонавчання, рівноправна участь учителя та учнів;
- моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор;
- розвиток комунікативних навичок і формування цінностей;
- виявлення та розвиток лідерських якостей учнів.

Ефективність навчального процесу також залежить від правильної організації взаємодії між учнями та вчителем. Навчання відбувається через діяльність, яка поступово стає частиною гри, праці та самостійного пізнання. Г. Костюк наголошував, що дії учнів у процесі навчання не лише є засобом отримання знань, а й виступають його метою, що підкреслює важливість активного навчання [27].

Учбова діяльність має складну структуру і формується протягом усього шкільного періоду. Однак її основи закладаються саме в перші роки навчання, коли діти переходять до нових соціальних умов. Шкільне навчання передбачає не лише здобуття наукових знань, а й розвиток особистості через спілкування, колективну діяльність і усвідомлене навчання [12].

Отже, використання інтерактивних технологій у початковій школі є важливим засобом оптимізації навчального процесу, формування партнерських відносин між учителем і учнем та демократизації освіти. Інтерактивні методи поєднують різні підходи до навчання, сприяючи розвитку творчих здібностей і активної позиції школяра. Гра, як один із видів інтерактивного навчання, відіграє ключову роль у розвитку молодших школярів, допомагаючи формувати їхні інтелектуальні, емоційні та соціальні навички.

1.2. Детермінанти розвитку особистості зрілої дитини

Розвиток особистості зрілої дитини є складним і багатоаспектним процесом, який визначається різними детермінантами – як внутрішніми, так і зовнішніми. У сучасних умовах соціально-економічних та культурних змін питання формування зрілої особистості дитини набуває особливої значущості. Детермінанти цього процесу охоплюють біологічні, психологічні та соціальні фактори, які впливають на становлення самосвідомості, моральних цінностей, емоційної стабільності та соціальної адаптації дитини.

Сучасні дослідження підкреслюють важливість врахування індивідуальних особливостей розвитку, ролі сім'ї, освітнього середовища, а також соціокультурних чинників у формуванні особистісної зрілості дитини. Вивчення цих детермінант дозволяє розробити ефективні психолого-педагогічні підходи для сприяння гармонійному розвитку дитини, що є актуальним як для наукових досліджень, так і для практики виховання та освіти.

Таким чином, аналіз детермінант розвитку особистості зрілої дитини є важливим для розуміння механізмів її становлення та створення сприятливих умов для повноцінного розвитку в сучасному суспільстві.

Проблему детермінант розвитку особистості зрілої дитини в Україні досліджували вчені Г. Бондаренко, яка досліджувала психологічні аспекти розвитку особистості дитини, зокрема емоційну зрілість, самосвідомість та соціальну адаптацію; В. Панок, що працює в галузі психології розвитку, зокрема аналізує вплив соціального середовища та сімейного виховання на формування особистості дитини; С. Максименко – відомий український психолог, який вивчає закономірності психічного розвитку дитини, фактори особистісної зрілості та становлення самосвідомості; Т. Титаренко, яка займається дослідженням психологічних аспектів життєвого шляху особистості, соціального становлення дітей та підлітків; О. Скрипченко, що досліджує питання вікової та педагогічної психології, а також детермінанти особистісного розвитку дітей у навчальній та соціальній діяльності. Ці вчені розглядають різні аспекти розвитку особистості зрілої дитини, включаючи

вплив сімейного виховання, соціального середовища, освітніх практик та біологічних чинників. Якщо вам потрібні конкретні праці чи джерела, я можу допомогти знайти їх [8].

В Україні проблему розвитку особистості в діяльності досліджували вчені С. Максименко – академік, дослідник у сфері психології розвитку, зокрема розглядає вплив діяльності на формування особистості. Його праці присвячені закономірностям психічного розвитку особистості та її активності; В. Панок, який аналізує вплив соціальної та професійної діяльності на розвиток особистості, її адаптацію та самореалізацію в різних сферах життєдіяльності; Т. Титаренко, яка вивчає проблему життєвого шляху особистості, її активної позиції в діяльності, особливо в соціальних контекстах; Г. Бондаренко – займається дослідженням особистісного розвитку через діяльність, зокрема в контексті навчання та професійного становлення; О. Скрипченко – досліджує психологічні аспекти розвитку особистості у навчальній діяльності, роль активності в становленні самосвідомості та мотивації; В. Моляко, який розробляє підходи до дослідження творчої діяльності та її впливу на розвиток особистості.; Г. Костюк, що досліджував когнітивну діяльність та її роль у формуванні інтелектуального потенціалу особистості [8; 33; 38].

Ці вчені аналізують, як різні види діяльності (навчальна, професійна, соціальна, творча) впливають на становлення та розвиток особистості, її самореалізацію та адаптацію в суспільстві. Якщо вам потрібні конкретні наукові праці чи джерела, я можу допомогти знайти їх.

Розвиток являє собою особливий процес змін, у результаті яких з'являється якісно нове. Це поступальний рух від простішого до складнішого, від нижчого рівня до вищого [48].

Український психолог Г. Костюк (1970) зазначав, що розвиток є безперервним процесом, у якому відбуваються кількісні зміни людини – зростання одних характеристик і зменшення інших (фізичних, психічних, фізіологічних). Проте розвиток не зводиться лише до таких змін, а передбачає також якісні перетворення, що є «перервами безперервності». Відтак, накопичення кількісних змін веде до появи нових характеристик та

властивостей, а також до зникнення старих [27].

Людський розвиток не можна розглядати виключно з точки зору кількісних змін, оскільки його сутність передусім полягає в якісному оновленні психічної діяльності, що охоплює такі сфери, як пам'ять, мислення, сприймання, воля, уява, а також у формуванні нових особистісних характеристик.

Розглянемо, у чому полягає подібність і відмінність понять «людина», «особистість» і «індивідуальність».

У наукових дослідженнях, що стосуються як дітей, так і дорослих, широко застосовуються поняття «людина», «особистість» та «індивідуальність». У певному сенсі вони є синонімічними, оскільки стосуються представників виду *Homo sapiens*. Проте ці терміни мають відмінності з точки зору різних підходів до характеристики людини як біологічної істоти [33].

За твердженням О. Сергеєнкової, людина – це біологічна істота, що має такі фізіологічні особливості, як пряма постава, розвинений головний мозок, будова верхніх кінцівок тощо. Вона є найвищим рівнем розвитку живої природи, суб'єктом суспільно-історичного процесу. Як істота, що мислить і діє, людина володіє свідомістю, мовою, здатністю до праці та взаємодії з іншими людьми. Саме тому поняття «людина» широко використовується в біології, медицині, фізіології та анатомії [48].

Особистість – це соціальне явище, оскільки з точки зору соціальної психології її визначає рівень психічного розвитку, здатність до засвоєння суспільного досвіду та налагодження комунікації з оточенням. Вона є продуктом суспільного життя, носієм свідомості та суб'єктом діяльності, взаємодії та пізнання, розвиток якого визначається конкретно-історичними умовами суспільного буття. Особистість усвідомлює своє місце у світі та відзначається унікальними особливостями [40].

Індивідуальність відображає унікальність особистості та її особливі соціально-психічні характеристики, що вирізняють її серед інших. Людина набуває індивідуальності, коли її особистість наповнюється неповторними

рисами, такими як самотність, оригінальність та унікальність психічної структури [40].

Формування особистості людини зумовлюється як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками, серед яких поєднуються біологічні та соціальні передумови. Термін «фактор» походить від німецького *Faktor* і латинського *factor* – «той, що творить, виробляє». Він означає рушійну силу будь-якого процесу, що визначає його сутність і межі [42].

На думку вчених, до внутрішніх чинників розвитку особистості належить її власна активність, що виникає внаслідок суперечностей, інтересів та інших мотивів. Вона реалізується через самовиховання, а також через діяльність та комунікацію. Зовнішніми чинниками вважають природне та соціальне середовище на різних рівнях – макро-, мезо- та мікросередовище, а також виховання у його широкому та вузькому значенні, соціальному й педагогічному аспектах.

Біологічним фактором є спадковість, тоді як середовище та виховання належать до соціальних чинників. Природна (біологічна) складова людини пов'язує її з предками і, через них, із усім живим світом. Спадковість є відображенням цієї біологічної основи.

Під спадковістю розуміють передавання певних ознак і властивостей від батьків до нащадків. Сучасна наука встановила, що характеристики організму закладені в генетичному коді, який містить усю інформацію про особливості людини [53].

Розвиток спадкових якостей відбувається під впливом середовища та виховання. Взаємодія цих факторів може бути як гармонійною, так і неузгодженою. Іноді вроджений потенціал та спадкові задатки залишаються нерозкритими через недостатній вплив соціального середовища й виховання. Схема І. Шванцара демонструє, що жоден чинник не функціонує самотійно – результат розвитку визначається їх взаємодією та узгодженістю [53].

Суперечки щодо ролі біологічних і соціальних чинників у розвитку особистості тривають серед філософів, соціологів, психологів і педагогів. Деякі дослідники вважають, що основними детермінантами формування людини є її

спадковість, яка визначає свідомість, здібності, інтереси та потреби (Е. Торндайк, 1962; Дж. Дьюї). Прихильники цієї теорії надають спадковим (біологічним) факторам абсолютне значення, водночас заперечуючи вплив середовища та виховання (соціальних факторів) на розвиток особистості. Вони помилково застосовують відкриття біологічної науки про спадковість рослин і тварин до людського організму, акцентуючи увагу на пріоритеті вроджених здібностей.

У сучасній українській мові поняття «середовище» має кілька значень: 1) речовина або об'єкти, що заповнюють певний простір і мають характерні властивості; 2) сукупність природних умов, у яких здійснюється життєдіяльність організму; 3) соціальні та побутові умови, в яких живе людина, її оточення; 4) група людей, об'єднана спільними життєвими обставинами, професійною діяльністю чи інтересами [53].

К. Ушинський (1958) наголошував, що становлення особистості відбувається не лише під впливом спадкових факторів, середовища та виховання, а й завдяки власній активній діяльності. Саме вона сприяє розвитку та вдосконаленню особистісних якостей. Людина не просто результат біологічної спадковості чи соціальних обставин, а й активний суб'єкт, що здатен змінювати зовнішні умови, а разом із цим і самого себе [??].

Досі тривають суперечки щодо того, що є визначальним у розвитку людини – спадковість чи середовище. Французький мислитель К. Гельвецій (1773) вважав, що всі люди народжуються з однаковими можливостями для інтелектуального та морального розвитку, а індивідуальні відмінності зумовлені виключно середовищем і вихованням. Такий підхід розглядає реальність у метафізичному аспекті, де зовнішні фактори фатально визначають долю людини, а сама особистість постає як пасивний об'єкт впливу обставин [49].

Наукові дослідження свідчать, що діти, які зростають у несприятливих умовах, мають значно менше можливостей для повноцінного розкриття свого потенціалу. Це підтверджується численними дослідженнями щодо впливу середовища на розвиток творчих здібностей.

Більшість науковців визнають значний вплив середовища на процес становлення особистості. Однак їхні погляди щодо ступеня цього впливу різняться, що пояснюється відсутністю узагальненого, абстрактного середовища. Насправді існує конкретний суспільний устрій, певне близьке й далеке оточення людини, а також індивідуальні умови її життя. Очевидно, що найсприятливіші можливості для розвитку забезпечуються в тих середовищах, де створені відповідні умови.

Важливим чинником, який також відіграє ключову роль у розвитку особистості, є спілкування. Воно є однією з основних форм активності людини поряд із пізнанням, трудовою діяльністю та грою. Спілкування сприяє налагодженню контактів між індивідами та формуванню міжособистісних стосунків.

Згідно з визначенням О. Сергеєнкової, спілкування – це процес взаємодії між людьми, у ході якого встановлюється психічний контакт. Він проявляється через обмін інформацією, емоційний зв'язок, взаєморозуміння та взаємовплив [48].

Більшість науковців розглядають навчання та виховання як ключові чинники розвитку людини, які являють собою систему цілеспрямованих впливів, взаємодій та відносин, що відбуваються у різних сферах суспільного життя. Виховання – це процес усвідомленої та контрольованої соціалізації, що здійснюється у різних формах, таких як сімейне, релігійне та шкільне виховання. Воно виконує функцію регулювання соціалізаційних процесів та спрямовує їх у певне русло.

Як зазначає І. Бех (1998), соціальна структура побудована таким чином, що дитина постійно взаємодіє з оточенням: родиною, дорослими та однолітками. Через природні відмінності у задатках, здібностях, темпах розвитку та стані здоров'я серед дітей формується певна диференціація. Молодші школярі займають різне положення в соціальній ієрархії, де одні стають лідерами, інші – залишаються поза активними групами. Учні з високим статусом часто гуртуються між собою, а ті, хто не вписується в загальноприйняті соціальні норми, можуть зазнавати ігнорування або

глузувань. Це, у свою чергу, впливає на їхню самооцінку та уповільнює особистісний розвиток [3; 4].

Соціальне середовище здатне впливати на особистість як стихійно, так і цілеспрямовано. Вихователь, керуючи розвитком у спеціально організованій виховній системі, може коригувати негативні впливи та надавати соціалізації гуманістичного спрямування. Завдяки вихованню можливо усунути або пом'якшити наслідки несприятливих факторів, залучити науковий потенціал для прогнозування та розробки педагогічних стратегій.

У широкому розумінні виховання охоплює вплив суспільства, соціальних груп, культурного середовища та інших людей на особистість, формуючи її життєві орієнтири та потенціал розвитку. Водночас важливо враховувати, що навіть за однакових зовнішніх умов особистісний розвиток значною мірою залежить від самої людини, її власних зусиль, енергії та активності у різних видах діяльності.

1.3. Вплив інтерактивної освіти на зрілу дитину

Особистість розвивається виключно в процесі діяльності. Протягом життя людина бере участь у найрізноманітніших сферах активності: ігровій, навчальній, пізнавальній, трудовій, громадській, політичній, мистецькій, творчій, спортивній тощо. Саме діяльність виступає основним механізмом формування та вдосконалення особистості.

Формування особистісних якостей значною мірою залежить від колективної діяльності. Науковці відзначають, що в певних умовах колектив може пригнічувати індивідуальність, проте водночас саме в його межах розкривається і розвивається унікальність особистості. Спільна діяльність сприяє реалізації творчого потенціалу, відіграє ключову роль у формуванні моральних орієнтирів, громадянської свідомості та емоційного розвитку людини.

Одним із найважливіших видів такої діяльності є навчання. У його процесі відбувається постійна взаємодія об'єктивних та суб'єктивних факторів, у результаті чого соціальний досвід із його складністю та багатогранністю

перетворюється на знання, уміння й навички учнів, впливає на їхні ідеали, цінності, інтелектуальний розвиток та культуру.

«Навчальна діяльність» є провідним видом діяльності в молодшому шкільному віці. Вона спрямована на оволодіння узагальненими способами дій у сфері наукових понять, а її основними мотивами виступають прагнення до особистісного зростання та самовдосконалення [9].

Початок шкільного навчання ознаменовує перехід дитини від ігрової діяльності до навчальної, яка стає домінуючим видом активності в молодшому шкільному віці. Саме в цей період формуються основні психічні новоутворення. Вступаючи до школи, дитина потрапляє в нові соціальні умови розвитку, де центральною фігурою стає вчитель. Його авторитет та вплив на молодших школярів є надзвичайно вагомими, оскільки саме він із перших днів навчання виконує роль основного орієнтира у світі знань.

Таким чином, навчання, особливо інтерактивне, належить до зовнішніх чинників розвитку особистості. Усі складові середовища, виховання та спілкування тісно пов'язані з освітнім процесом, який суттєво впливає на становлення дитини. Шкільний колектив відіграє значну роль у формуванні особистості учня, а навчально-виховний процес охоплює всі аспекти його психіки – мислення, увагу, пам'ять, уяву, емоційну та почуттєву сферу.

Формування особистості – це багатогранний і динамічний процес, у якому рівні розвитку постійно змінюються та взаємодіють між собою. Пізнавальні психічні процеси, емоційна сфера, воля, потреби, інтереси, ідеали, переконання, свідомість і самосвідомість, здібності, темперамент, характер, а також уміння, навички та звички перебувають у тісному взаємозв'язку, впливаючи один на одного. Нові рівні розвитку зароджуються на основі попередніх, тоді як особливості минулих вікових етапів залишають свій відбиток на наступних.

Зокрема, у процесі навчальної діяльності учні засвоюють суспільно-історичний досвід людства та використовують теоретичні знання для орієнтації в навикишньому світі. Ці знання поступово трансформуються у їхні власні здібності, що є прямим підтвердженням того, що навчання виступає ключовим

чинником розвитку особистості.

Е. Еріксон (1973) визначав молодший шкільний вік як латентний «шкільний період». У цей період дитина опановує базові культурні навички, здобуває освіту, а провідною діяльністю стає навчання, спрямоване на здобуття знань. Зростає здатність до логічного мислення, самодисципліни та взаємодії з однолітками відповідно до встановлених норм. Формується внутрішня мотивація до навчання та прагнення до успіху. У дітей цього віку також розвивається любов до праці, а їхній природний інтерес до світу спонукає їх досліджувати, як функціонують різні речі. Важливо, щоб цей інтерес підтримували й розвивали дорослі [8].

Водночас для молодших школярів зберігається потреба в ігровій діяльності, яка відіграє важливу роль у формуванні мотиваційної сфери, зокрема у розвитку свідомого прагнення до навчання. Гра є цінним методом навчання, оскільки поєднує освітню, розвивальну та виховну функції. Вона допомагає організувати навчальний процес, стимулює розвиток дитини, розширює її пізнавальні можливості та сприяє формуванню особистісних якостей.

С.Д. Максименко (2013) підкреслює, що провідна діяльність є основою для появи та диференціації нових видів активності. Її значення в психічному розвитку дитини полягає не стільки у вдосконаленні окремих функцій, скільки в перебудові взаємозв'язків між ними, що й визначає розвиток кожної психічної функції [34].

Структура, види та ієрархія провідної діяльності відіграють ключову роль у формуванні дитини, впливаючи на індивідуальні особливості її розвитку та становлення певних особистісних якостей у конкретних умовах.

Для молодших школярів основним видом діяльності є навчальна. В її межах відбувається формування ключових психічних новоутворень: у пізнавальній сфері (розвиток внутрішнього плану дій, потреба у пізнанні, довільність психічних процесів) і в особистісній (становлення самосприйняття, рефлексії, потреби у самоствердженні).

Г. Балл розглядає навчальну діяльність як будь-яку активність, спрямовану

на оволодіння засобами інших діяльностей [14].

Г. Костюк (1970) трактує навчальну діяльність як процес взаємодії, спільну роботу вчителя та учня [27]. П. Гончарук (1995) характеризує її як активний, цілеспрямований процес засвоєння знань, що ґрунтується на відповідній мотивації (інтересі до знань, обов'язку, схильностях і здібностях), розумовій активності та саморегуляції [12].

Також варто зазначити, що термін «навчальна діяльність» нерідко вживається як синонім до «навчального процесу».

С.Д. Максименко (2013) підкреслює, що навчання є невід'ємною частиною життя дитини в шкільні роки, а взаємозв'язок усіх аспектів цього періоду є закономірністю людського розвитку, яка слугує психологічною основою єдності навчання та психічного становлення особистості [34].

Активні форми, методи та технології навчання відіграють ключову роль у освітньому процесі, оскільки вони ґрунтуються не лише на сприйнятті, пам'яті та увазі, а й на творчому та продуктивному мисленні, комунікації та поведінці [37].

Сучасні інтерактивні технології навчання дедалі більше доповнюють класичні методики, пропонуючи інноваційні підходи до навчального процесу. Однак варто пам'ятати, що будь-яка методика втрачає ефективність, якщо не розглядати її як цілісну систему, в якій усі компоненти взаємопов'язані та впливають на розвиток особистості.

Інтерактивне навчання базується на активній взаємодії учасників освітнього процесу. Це спільна діяльність, у якій і викладач, і учні виступають як рівноправні суб'єкти навчання. Педагог виконує роль організатора та лідера, спрямовуючи групу на ефективне засвоєння матеріалу.

Термін «інтерактивний» походить від англійських слів «inter» (взаємний) і «act» (діяти), що підкреслює його сутність – активну взаємодію та діалог. Основна мета інтерактивного навчання – створення комфортного освітнього середовища, де кожен учень відчуває свою значущість і успіх у навчанні [??].

Організація інтерактивного навчання включає моделювання реальних життєвих ситуацій, використання рольових ігор та колективне розв'язання

проблем. Такий підхід сприяє формуванню ключових компетентностей, навичок співпраці та взаємодії, створюючи атмосферу довіри й підтримки. Завдяки цьому педагог не просто навчає, а й стає лідером, що надихає учнів до розвитку [??].

Особливу увагу варто приділити самому поняттю «інтерактивний», яке походить від поєднання латинських слів «inter» (між) та «action» (дія). В англійській мові слово «interaction» означає «взаємодію». У філософському контексті взаємодія визначається як особливий вид відносин між об'єктами, коли кожен з них впливає на інші, викликаючи зміни, і водночас зазнає впливу у відповідь, що змінює і його стан. Активність об'єкта в такій взаємодії визначається як його власною динамікою, так і реакцією на вплив інших [53].

Термін «інтерактивна педагогіка» був уперше введений у науковий обіг німецьким дослідником Г. Фріцом у 1975 році. Він вважав, що головне завдання інтерактивного процесу полягає в зміні та покращенні поведінкових моделей учасників. Аналізуючи власні реакції та дії партнерів, вони свідомо коригують свою поведінку та засвоюють нові моделі взаємодії [10].

Сутність інтеракції розглядається як процес взаємного впливу, що залежить від індивідуальних особливостей учасників, соціального контексту, домінуючих стратегій поведінки, цілей комунікації та можливих суперечностей, які можуть виникати під час спільної діяльності та взаємодії [18].

У педагогічній науці поняття «інтерактивність» трактується як динамічний процес, що розгортається між об'єктами:

- зовнішня активність – взаємодія між людьми;
- внутрішня активність – внутрішні зміни в людині, що впливають на її світогляд, переконання та поведінку [18].

Основою інтерактивного навчання є взаємодія, яка розуміється як безпосередня міжособистісна комунікація. Важливою характеристикою цього процесу є здатність людини ставити себе на місце іншого, уявляти, як її сприймає співрозмовник чи група, відповідно адаптувати свою поведінку та контролювати власні дії [23].

Таким чином, до інтерактивних методів відносяться всі форми навчальної діяльності, що передбачають постійний діалог та взаємодію як між учителем та учнями, так і між самими учнями. Це можуть бути дискусії, рольові ігри, групові завдання та інші активні методики, які нерідко застосовуються в нестандартних форматах уроків.

З. Ковальчук визначає міжособистісну взаємодію як процес, у якому відбувається обмін діями та впливами між учасниками, що призводить до змін у їхніх стосунках, поведінці та діяльності. Вона підкреслює, що така взаємодія є основою формування міжособистісних стосунків у системі «вчитель-учень» та впливає на розвиток особистості кожного учасника цього процесу [21].

Аналізуючи погляди дослідників, можна дійти висновку, що інтерактивне навчання змінює характер взаємодії між учителем і учнями: освітній процес ґрунтується не лише на діяльності педагога, а й на активній участі самих учнів. Дотримуючись визначення, запропонованого О. Пошетун та Л. Пироженко [44], інтерактивне навчання передбачає, що вчитель виступає не тільки наставником, а й партнером у роботі, мотивує дітей до творчості, самостійного навчання та реалізації власного потенціалу.

С. Сисоєва [49] відносить до інтерактивних форм навчання такі методи, як евристична бесіда, презентації, дискусії, «мозковий штурм», «круглий стіл», ділові та рольові ігри, конкурси практичних завдань із подальшим обговоренням, навчальні тренінги, колективне вирішення творчих завдань, кейс-метод, а також індивідуальні та групові практичні вправи. Вибір оптимальних методів інтерактивного навчання має враховувати цілі заняття, особливості аудиторії та педагогічні можливості. Головне, щоб вони зацікавлювали учнів і стимулювали їхню пізнавальну активність.

Глобалізаційні процеси, що охоплюють світову систему, сприяють стрімкому розвитку технологій, які ведуть до появи нових, зникнення застарілих і трансформації вже відомих методів та форм інтерактивного навчання. Однією з найбільш усталених і ефективних педагогічних технологій залишається гра.

Гра є важливим видом дитячої діяльності, який активно використовується

дорослими для виховання дошкільників і молодших школярів. Завдяки їй діти навчаються новим діям, способам комунікації та соціальної взаємодії. У процесі гри відбувається всебічний розвиток особистості, формуються психічні якості, які в майбутньому впливатимуть на успішність у навчанні, професійній діяльності та стосунках з іншими людьми.

Згідно з дослідженням І. Віннічука (2020), для дітей молодшого шкільного віку характерні адаптаційні процеси, оскільки вони опановують нове соціальне середовище, знайомляться з правилами шкільного життя та взаємодією в колективі. Оскільки гра залишається важливою складовою їхньої діяльності, педагогам рекомендується впроваджувати ігрові елементи в навчальний процес. Це не лише підвищує мотивацію до навчання, а й допомагає дітям легше усвідомити свою нову соціальну роль школяра [9].

Молодші школярі вирізняються особливостями мотиваційної сфери, зокрема, вони мають природну потребу в грі, яка відіграє важливу роль у формуванні усвідомленого прагнення до навчання. Психологи відзначають, що гра дає змогу дітям зануритися у світ дорослих, добровільно підкоряючись встановленим правилам і нормам [16].

На уроках нерідко дозволяється безпосередня комунікація між учнями, обговорення завдань, обмін думками, що сприяє розвитку почуття власної гідності та впевненості. Важливо, що навчання, побудоване на грі та творчій уяві, не викликає перевантаження, а навпаки – залучає інші відділи мозку, дозволяючи учням переключитися, відпочити й підвищити ефективність засвоєння знань.

Гра є одним із ключових методів розвитку творчих здібностей школярів. Вона не лише створює позитивний емоційний фон, а й включає елементи суперництва, лідерства, непередбачуваності, що стимулює активність дітей. Оскільки гра за своєю природою є творчим процесом, вона не лише розвиває креативність, а й сприяє загальному інтелектуальному зростанню. Основна функція гри у навчальному процесі – мотиваційна [19].

Німецький психолог К. Фопель (2010) зробив значний внесок у дослідження інтерактивних ігор, адаптуючи методи психотерапії для

підвищення ефективності навчання. Він підкреслював, що такі ігри одночасно залучають інтелект, емоції, тіло й свідомість, що можливе лише в умовах невимушеної взаємодії та відкритого спілкування [28].

Ігрова діяльність підвищує пізнавальну активність дітей, надаючи їм можливість проявити свої здібності, застосувати здобуті знання та навички. Чітко сформульовані правила спрямовують ігровий процес, допомагаючи регулювати поведінку та взаємовідносини між учасниками гри.

Гра має важливу роль у розвитку особистості, оскільки вона виконує кілька ключових функцій:

1.Мотиваційна функція: Гра стимулює інтерес до навчання та діяльності, підвищує бажання пізнавати нове. Вона мотивує дітей до досягнення цілей, створюючи умови для прояву ініціативи та самовираження.

2.Розвиваюча функція: У процесі гри розвиваються важливі психічні процеси, такі як увага, пам'ять, мислення, уява, емоції. Дитина через гру навчається приймати рішення, вирішувати проблеми, розвиває логічне мислення, творчість та комунікативні навички.

3.Соціалізація: Гра допомагає дітям освоювати соціальні ролі, навчає взаємодіяти з іншими, бути частиною колективу. У процесі гри діти вчаться співпраці, розвитку соціальних норм та правил, що є основою їхньої поведінки в суспільстві.

4.Емоційно-корекційна функція: Гра допомагає знижувати рівень стресу та напруження, дає можливість дітям емоційно розслабитися, виражати свої почуття в безпечному середовищі. Вона дозволяє переживати емоції і відновлювати внутрішній баланс.

5.Творча функція: Гра сприяє розвитку уяви та креативності, дозволяючи дитині проявляти свою індивідуальність через створення нових ситуацій, розв'язання завдань і розробку нових ідей.

6.Когнітивна функція: Через гру діти навчаються новим знанням та навичкам, оскільки вона часто включає навчальні елементи. Гра активно залучає когнітивні ресурси, розвиваючи здатність до концентрації, аналізу та синтезу інформації.

Таким чином, гра є багатофункціональним інструментом у розвитку особистості, який не лише підтримує інтелектуальний розвиток, а й сприяє формуванню емоційної та соціальної зрілості.

Отже, можна зробити висновок, що ідеї інтеракціонізму, які мали значний вплив на розвиток загальної, вікової та педагогічної психології, сьогодні знайшли своє застосування в освітній практиці через використання інтерактивних методів навчання.

Висновки до розділу 1.

Таким чином, на основі теоретичного аналізу проблеми інтерактивного навчання та його впливу на розвиток особистості молодших школярів можна зробити такі висновки.

Вивчення теоретичних розробок та поточного стану педагогічної практики підтверджує необхідність спеціальних наукових досліджень проблеми ігрової діяльності учнів як важливого елементу інтерактивного навчання для молодших школярів. Ігрова діяльність має велике значення для розвитку мотиваційної сфери учня, зокрема для формування свідомого бажання вчитися. Використання інтерактивних методів дозволяє ефективно поєднувати гру з навчальним процесом.

Молодший шкільний вік є особливим періодом для навчання та розвитку особистості, що характеризується позитивними змінами. Розвиток особистості молодшого школяра відбувається переважно через навчальну діяльність, яка є провідною на даному етапі розвитку.

Інтерактивне навчання є специфічною формою організації пізнавальної діяльності, метою якої є створення комфортних умов для навчання, де кожен учень відчуває свою успішність і інтелектуальну спроможність. Таке навчання вимагає активної комунікації не тільки між вчителем і учнями, але й між учнями між собою, а роль педагога змінюється на рівноправного учасника навчального процесу.

Зростання важливості психологічного супроводу навчання учнів обумовлене постійними змінами в умовах навчання, що збільшують вимоги до психічних і фізичних можливостей учнів, а також негативними тенденціями в їх психосоматичному здоров'ї. Гра, як одна з форм інтерактивного навчання, є потужним засобом розвитку здібностей молодших школярів. Вона активізує психічні процеси, зокрема увагу, пам'ять, сприймання та мислення, і знижує рівень тривожності.

Необхідно впроваджувати нові типи уроків, де поряд із традиційними методами навчання будуть використовуватись психологічні ігри. Розробка та впровадження авторського методу «психологічної гри» дозволить учням

ефективніше засвоювати матеріал, створюючи комфортні умови для навчання, де кожен учень відчуватиме свою успішність і впевненість у собі. Крім того, такі ігри сприятимуть розвитку співпраці між учнями та створенню природного прагнення до спілкування, що забезпечить досягнення високих результатів у навчанні.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

2.1. Обґрунтування та вибір методик

Висновки теоретичного аналізу нашого дослідження дали змогу висунути гіпотезу з приводу того, що інтерактивне навчання є безпосереднім чинником впливу на розвиток особистості молодшого школяра.

Упродовж всього дослідження ми дотримувались принципу не втручання в хід спостереження та взаємодією дітей між собою та дорослими з метою досягнення максимально природніх результатів.

Надійність і точність отриманих результатів дослідження гарантувались шляхом аналізу як класичних, так і сучасних наукових підходів до вивчення проблеми. Валідність результатів дослідження була забезпечена експертною оцінкою, що базувалась на наших спостереженнях.

Кількісний і якісний аналіз досліджуваних емпіричних даних ми здійснювали з допомогою прийомів математичної статистики на базі SPSS Statistics, що на сьогодні відомі психолого-педагогічній науці.

Загалом експериментом було охоплено 50 учнів початкових класів, віком 6-10 років. Досліджувані – учні середньої загальноосвітньої школи міста Львова.

З метою виконання наших завдань, ми застосували такі методики:

- інтерактивна методика «Школа звірів» (авт. Н. В'юнова, К. Гайдар);
- методика «Сходінки», розроблена та перевірена В. Щур;
- методика для вивчення концентрації та стійкості уваги.

Модифікація методу П'єрона-Рузера;

– методика визначення розумового розвитку молодших школярів
Е. Замбацявічене;

- тест творчого мислення П.Торенса (креативність).

Методика «Школа звірів», розроблена Н. В'юною та К. Гайдар, є

інтерактивною педагогічною технікою, яка сприяє розвитку комунікаційних, соціальних та емоційних навичок у дітей через елементи гри. Ця методика використовує уявлення про тварин, щоб у доступній та цікавій формі навчити дітей важливим життєвим принципам, таким як співпраця, розуміння, взаємодопомога та емоційний інтелект.

Основні принципи методики:

1. Гра як основний метод навчання: У методиці «Школа звірів» основну роль відіграє гра, в якій діти за допомогою уявних персонажів-звірів взаємодіють між собою. Це дозволяє зняти психологічні бар'єри і створити комфортну атмосферу для навчання.

2. Ідентифікація з тваринами: Кожній дитині пропонується вибрати або бути призначеною певним звіром, який має характерні риси або поведінку. Це дозволяє дітям проявляти себе в новому світлі, а також навчитися краще розуміти свої емоції та почуття інших.

3. Розвиток емоційного інтелекту: Використання образів тварин допомагає дітям краще розуміти свої емоції і емоції оточуючих. Протягом занять діти вчаться співпереживати, вирішувати конфлікти, а також здобувають навички колективної роботи.

4. Інтерактивне навчання: Методика передбачає активну взаємодію учнів не тільки з педагогом, але й між собою. Діти обговорюють ситуації, в яких опиняються їх тварини-образи, і разом шукають шляхи розв'язання конфліктів чи проблем.

Завдання та діяльність у рамках методики: рольові ігри, де діти виступають у ролі різних звірів, виконують завдання, що розвивають їхні соціальні навички; вправи на співпрацю та взаємодопомогу, які сприяють розвитку колективного духу; використання метафор з природного світу для пояснення соціальних ситуацій та емоційних процесів.

Переваги методики: розвиток навичок емоційної саморегуляції та співпраці; створення безпечного ігрового простору для дітей, де вони можуть вільно висловлювати свої емоції; формування здатності до співпереживання та взаєморозуміння; сприяє розвитку уяви та креативності

у дітей.

«Школа звірів» є потужним інструментом для роботи з дітьми, допомагаючи не тільки в розвитку соціальних і комунікативних навичок, але й у становленні емоційно зрілої особистості.

Методика «Сходи́нки», розроблена і перевірена В. Щур, є інтерактивною педагогічною технологією, спрямованою на розвиток емоційно-соціальних навичок учнів, формування їхньої самосвідомості, а також розвиток здатності до рефлексії та самопізнання. Ця методика базується на концепції поетапного, системного підходу, де кожен етап навчання є «сходи́нкою», яка веде до більш глибокого розуміння себе та навколишнього світу.

Основні принципи методики «Сходи́нки»:

1. Поетапний розвиток: Методика передбачає поступовий процес навчання, де кожен етап (сходи́нка) сприяє розвитку особистості дитини, покроково ведучи її до більш складних і глибоких знань та навичок. Це дозволяє дітям легко адаптуватися до навчального процесу та системно розвивати свої здібності.

2. Самопізнання і рефлексія: Важливою складовою методики є розвиток самосвідомості учнів. На кожному етапі діти мають можливість роздумувати над своїми діями, емоціями та думками, аналізувати власні результати та вчитись на своїх помилках. Цей процес самопізнання активно сприяє особистісному розвитку.

3. Інтерактивність: У методиці акцент робиться на активну взаємодію між учнями, а також між учнем і вчителем. Це дозволяє не тільки здобувати знання, але й розвивати комунікативні навички, вміння працювати в команді, висловлювати свої думки та ідеї, а також слухати і розуміти інших.

4. Емоційно-соціальна орієнтація: Методика «Сходи́нки» приділяє велику увагу емоційному розвитку учнів. Це дозволяє дітям розвивати емпатію, співпереживання, вміння виражати свої емоції і розуміти емоції інших, а також адаптуватися до соціальних умов і різних соціальних ролей.

5. Різноманітність вправ: Кожна «сходінка» методики передбачає виконання різноманітних вправ, які допомагають дітям освоювати нові навички, розвивати креативність, мислення, здатність до самовираження. Вправи можуть включати рольові ігри, групові завдання, творчі проекти тощо.

Етапи методики:

1. Перша сходінка – знайомство з собою та іншими. Це етап самопізнання, коли учні вчаться розуміти свої емоції, потреби, бажання. Важливими є вправи на розвиток самооцінки та самопрезентації.

2. Друга сходінка – взаємодія з іншими. Діти вчаться слухати, чути і розуміти один одного, розвивають свої соціальні навички, здатність до співпраці, обміну думками та досвідом.

3. Третя сходінка – саморегуляція та управління емоціями. Учні вчаться справлятися зі своїми емоціями, знижувати рівень стресу та тривожності, а також контролювати свої реакції в складних ситуаціях.

4. Четверта сходінка – творчість та критичне мислення. Діти розвивають здатність генерувати ідеї, знаходити нестандартні рішення і конструктивно аналізувати різні ситуації.

5. П'ята сходінка – підсумок і рефлексія. Під час цього етапу учні аналізують, що вони отримали, як змінювались за час виконання вправ, що їм було корисно, а також визначають, як ці навички можуть бути застосовані в реальному житті.

Переваги методики: індивідуальний підхід – методика дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожного учня та його темпи розвитку; емоційний розвиток – вона допомагає дітям розвивати емоційну стабільність, соціальні навички, здатність до самоконтролю та саморегуляції; розвиток соціальної адаптації – діти вчаться ефективно взаємодіяти в колективі, що важливо для їх подальшої соціалізації та успішного навчання; рефлексивні навички – учні здобувають навички самооцінки та самопізнання, що допомагає їм ставати більш свідомими і відповідальними за свої вчинки.

Методика «Сходінки» є потужним інструментом для особистісного розвитку дітей, забезпечуючи гармонійне поєднання емоційного, соціального та інтелектуального розвитку.

Модифікація методу П'єрона-Рузера для вивчення концентрації та стійкості уваги є однією з класичних методик, яка широко використовується для оцінки здатності людини зосереджуватися на певних об'єктах і підтримувати цю концентрацію протягом певного часу. Методика дозволяє оцінити як здатність зосереджувати увагу, так і її стійкість при виконанні певних завдань. У цій методиці пацієнту або учаснику дослідження пропонуються різні варіанти завдань, які можуть включати:

1. Пошук певних символів або цифр серед ряду інших знаків. Наприклад, на аркуші або екрані можуть бути виведені числа, літери чи інші символи, і учасник має знаходити і позначати лише певні символи, наприклад, усі одиничні цифри або літери певного виду.

2. Визначення кількості однакових елементів: Учасник має визначити, скільки разів з'являється певний елемент серед ряду інших. Це допомагає перевірити не лише концентрацію уваги, а й здатність людини не відволікатися на зайві деталі.

3. Часове обмеження: Завдання зазвичай даються з чітко визначеним часом на виконання. Це дозволяє оцінити, наскільки швидко і без помилок людина здатна виконувати завдання, що вимагають тривалої концентрації.

Модифікація методу:

Модифікація методу П'єрона-Рузера може включати різні варіації завдань, що дозволяють гнучко налаштовувати методику під різні цілі дослідження або конкретних пацієнтів. Це може включати:

- Зміни в складності завдань, наприклад, збільшення кількості символів або завдань для пошуку.
- Інтервали часу, на які встановлюються перерви, можуть варіюватися для вивчення стійкості уваги в умовах стомлення чи напруги.
- Використання аудіо- та візуальних стимулів, що дозволяє додатково

вивчати здатність до переключення уваги або реакцію на відволікаючі фактори.

Основні аспекти, що оцінюються: концентрація уваги: Здатність зосереджуватися на виконанні завдання без частих відволікань. Оцінка проводиться через точність виконання завдання та кількість помилок; стійкість уваги: Оцінка того, наскільки довго людина здатна підтримувати свою концентрацію на завданні без значних втрат в ефективності. Це вивчається через тривалість збереження високої продуктивності без помітного зниження ефективності виконання; швидкість виконання: Важливим показником є час, необхідний для виконання завдання, що відображає, наскільки швидко людина може виконувати діяльність за умов концентрації.

Метод П'єрона-Рузера, в тому числі в його модифікації, є потужним інструментом для дослідження когнітивних функцій, зокрема здатності до концентрації уваги, що має важливе значення в психології, педагогіці, нейропсихології та інших галузях.

Методика визначення розумового розвитку молодших школярів, розроблена українською вченою *Е. Замбацявічене*, спрямована на оцінку когнітивних можливостей учнів початкових класів. Основною метою цієї методики є вивчення рівня розумового розвитку, зокрема оцінка інтелектуальних здібностей учнів через різні психодіагностичні завдання.

Основні аспекти методики:

1. Оцінка когнітивних процесів: Методика фокусується на дослідженні таких складових розумового розвитку, як увага, пам'ять, мислення, уява, а також здатність до аналізу та синтезу інформації.

2. Завдання, що стимулюють розумову діяльність: Включає різноманітні завдання, які вимірюють здатність дітей до розв'язання логічних задач, здатність до класифікації, а також швидкість обробки інформації. Вони допомагають визначити рівень розвитку розумових операцій, таких як порівняння, аналіз, узагальнення.

3. Врахування вікових особливостей: Методика адаптована під вік

молодших школярів, і тому завдання розроблені з урахуванням того, що діти в цьому віці ще не мають високого рівня абстрактного мислення. Завдання спрямовані на розвиток конкретного мислення через практичні вправи, що відповідають їх когнітивному розвитку.

4. Кількісні та якісні оцінки: Оцінка розумового розвитку базується як на кількісних показниках (наприклад, час виконання завдання), так і на якісних оцінках (відповіді, рівень складності завдання, який здатний подолати учень).

5. Індивідуальний підхід: Методика передбачає індивідуальну роботу з кожним учнем, що дозволяє врахувати індивідуальні особливості розвитку дітей і адаптувати завдання під конкретні потреби кожної дитини.

Загалом, методика визначення розумового розвитку молодших школярів Е. Замбацявічене є інструментом, який дозволяє педагогам і психологам оцінити інтелектуальні можливості учнів та надавати рекомендації щодо подальшого розвитку та корекції навчального процесу для кожного учня.

Тест творчого мислення П. Торренса – це один із найвідоміших інструментів для оцінки креативних здібностей, розроблений американським психологом П. Торренсом у середині XX століття. Тест фокусується на вимірюванні креативності, зокрема творчого мислення в різних його аспектах. Основні аспекти тесту:

1. Розвиток ідеї: тест оцінює здатність до генерування нових ідей, їх варіативність, оригінальність та гнучкість. Завдання сприяють розвитку багатоваріантних ідей.

2. Оцінка за кількома критеріями:

- Оригінальність: незвичність або рідкість запропонованих рішень.
- Гнучкість: здатність адаптуватися та змінювати підхід до вирішення проблем.
- Розширення: здатність розвивати ідеї або додавати нові деталі.
- Аналіз: оцінка здатності оцінювати та структурувати ідеї.

Завдання включають відкриті питання, які заохочують учасників до

створення нестандартних рішень. Тест використовують для вимірювання рівня творчих здібностей як у дітей, так і у дорослих.

Використання зазначених методик у дослідженні дозволило отримати як кількісні, так і якісні дані щодо особливостей розвитку молодших школярів та індивідуальних особливостей прояву цих характеристик у кожного учня. Спостереження за учнями проводилося під час навчально-виховного процесу.

Теоретико-практичне дослідження індивідуальних особливостей базувалося на кількох принципах, зокрема:

- принципах цілеспрямованості, об'єктивності, системності та послідовності спостереження;
- принципі невтручання дослідника у взаємодію дітей з дорослими та однолітками;
- принципі забезпечення надійності та вірогідності результатів дослідження.

Цілеспрямованість і об'єктивність спостереження забезпечувалися чітким визначенням мети та завдань дослідження, а також виключенням можливості суб'єктивного трактування фактів дослідником. Системність і послідовність спостереження були зумовлені аналізом кількох показників у їх взаємозв'язку під час спостереження, а також фокусуванням на вивченні індивідуальних особливостей молодших школярів.

Констатувальне дослідження включало три етапи: на першому етапі проводилась психодіагностика психічних процесів та розумового розвитку молодших школярів; на другому етапі здійснювалась обробка отриманих результатів; на третьому етапі здійснювався аналіз та інтерпретація емпіричних даних, отриманих під час констатувального дослідження.

2.2. Результати констатувального експерименту

Молодший шкільний вік охоплює період від 6 до 10 років, коли діти навчаються у 1-4 класах. Це час активного розвитку психічних і особистісних якостей учнів. На цьому етапі основною характеристикою психічного розвитку є формування довільності в усіх психічних процесах, таких як увага, мислення,

пам'ять та організація діяльності.

Психічний розвиток є процесом кількісних і якісних змін, які відбуваються в результаті діяльності та взаємодії дитини. Цей процес має кілька закономірностей:

1. Гетерохронність: розвиток психічних процесів не є рівномірним і протікає хвилеподібно. Для кожної психічної функції існує специфічний період інтенсивного розвитку, званий сензитивним. Наприклад, для розвитку мовлення сензитивним є період до 2 років, після якого можливості розвитку знижуються.
2. Асинхронність: різні психічні функції мають свої сензитивні періоди, які варіюються за тривалістю і віком початку. Так, у дошкільників домінує пам'ять, а у молодших школярів — мислення. Як зазначав Л.С. Виготський, для дошкільників думати — це означає згадувати, а для молодших школярів згадувати — це означає думати.
3. Стадіальність: розвиток психіки відбувається через певні етапи, які є взаємопов'язаними і мають послідовний характер. Кожен новий етап виникає на основі попереднього, додаючи нові елементи до психічної структури дитини. Важливо, щоб кожна стадія розвитку була підтримана і не скорочувалася, щоб забезпечити найефективніший розвиток.

Нами було сформовано дві вибірки – експериментальну і контрольну. На момент початку експерименту контрольна та експериментальна групи перебували в однакових умовах, оскільки це були діти одного віку та учні одного класу. У початковій школі класи зазвичай поділяються на групи для проведення уроків іноземних мов, української мови та інформатики (експериментальною групою була обрана перша група, а контрольною – друга група).

В процесі навчання в експериментальну групу були включені психологічні ігри та елементи психолого-педагогічного супроводу, а в контрольній групі навчання проводилось за звичайною схемою.

Метою нашого дослідження було створення психолого-педагогічних умов

для того, щоб дитина могла ефективно функціонувати і розвиватися в шкільному середовищі, а також забезпечення комфортних умов для навчання. Формування позитивного емоційного фону в новому соціальному просторі, де важлива співпраця між вчителем і батьками, сприяє зниженню тривожності серед учасників навчального процесу, що в свою чергу впливає на успішне освоєння навчальної програми.

Оскільки на початкових етапах навчання увага дітей ще нестабільна, ми застосували авторський метод психологічної гри для дослідження її впливу на розвиток психічних процесів, зокрема на концентрацію уваги.

Таблиця 2.1

Результати методики концентрації уваги в експериментальній групі

Рівень концентрації уваги	1 зріз %	2 зріз %
Дуже низький	10	5
Низький	40	35
Середній	37	42
Високий	13	18
Дуже високий	-	-
Всього	100	100

Примітки: 1 зріз – 2024 р.; 2 зріз – 2025 р.

Графічно результати дослідження концентрації уваги мають такий вигляд:

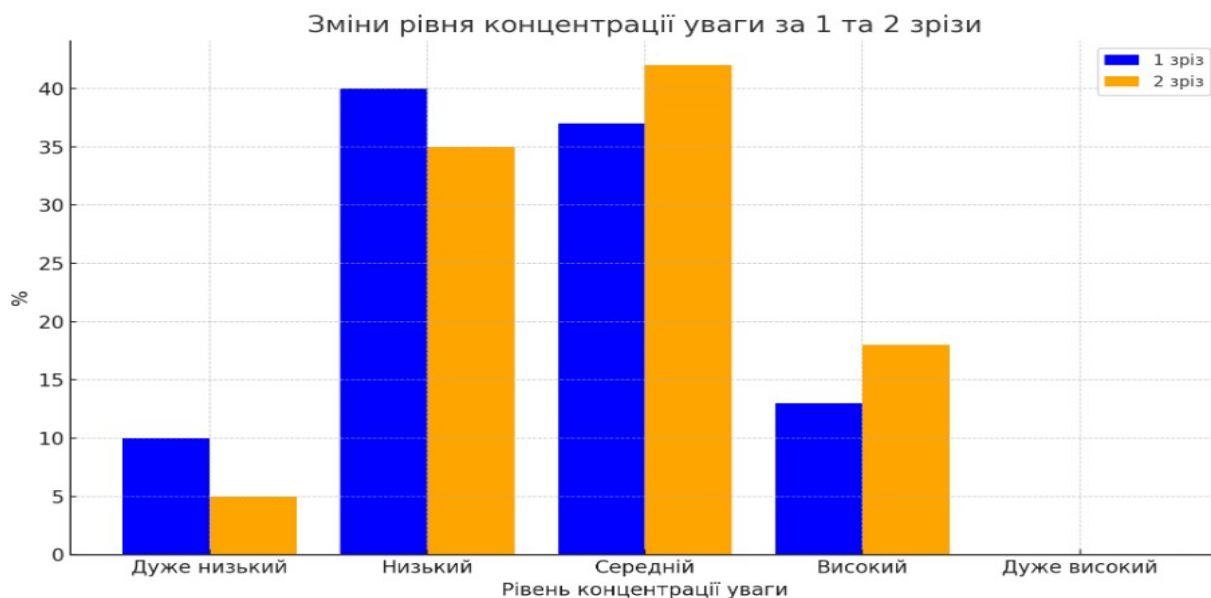

Рис 2.1 Результати дослідження концентрації уваги (2024-2025 р.)

Розвиток креативності у молодшому шкільному віці є надзвичайно важливим, оскільки саме в цей період діти швидко освоюють нові знання, формують базові навички та розвивають здатність до самовираження. Творче мислення допомагає їм вільно досліджувати навколишній світ, розв'язувати завдання нестандартними способами, розширювати межі уяви та вчитися співпрацювати, що закладає фундамент для подальшого успішного навчання та особистісного зростання.

Результати нашого дослідження за цією тематикою подано у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Результати дослідження креативності в контрольній та експериментальній групах

Рівень розвитку креативності	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
	1 зріз, %		2 зріз, %	
Достатній	34	29	53	40
Середній	63	70	33	53
Високий	3	1	14	7
Всього	100	100	100	100

Примітки: ЕГ – експериментальна група; КГ –

контрольна група; 1 зріз – 2024 р.; 2 зріз – 2025 р.

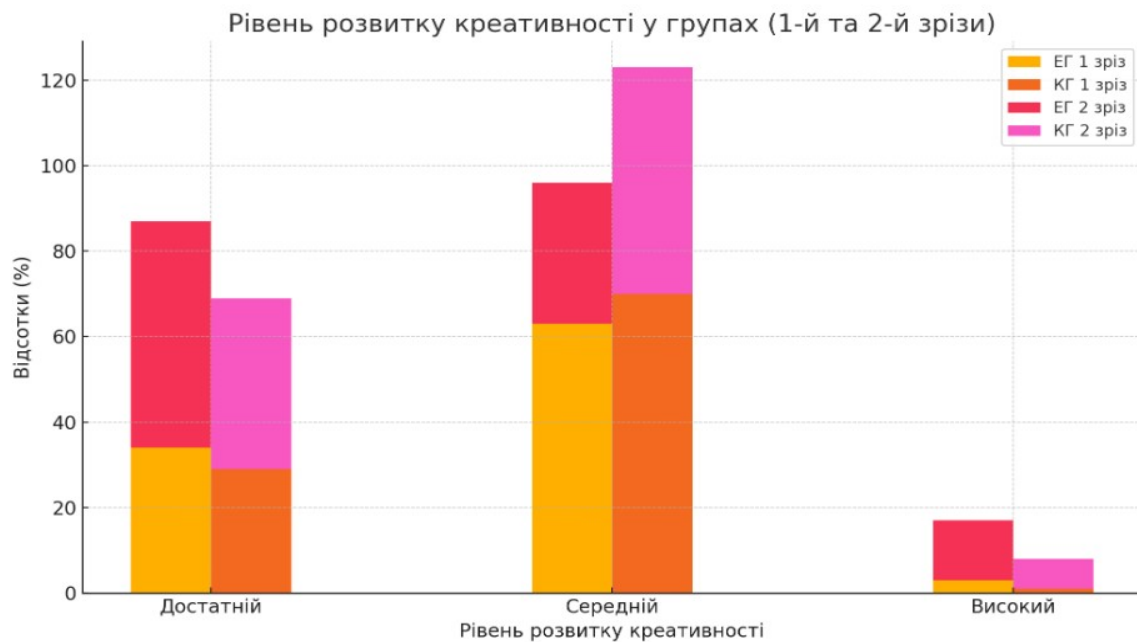

Рис. 2.2. Результати розвитку креативності молодших школярів

У період молодшого шкільного віку відбувається формування учбової діяльності, яка починає домінувати в житті дитини. Молодший школяр поступово переходить від гри до навчання як основної форми засвоєння суспільного досвіду, що репрезентується у вигляді наукових знань. У своєму дослідженні ми прагнули використовувати психологічну гру для активізації пізнавальної діяльності учнів, посилення їх мотивації до навчання та зниження тривожності, оскільки лише в комфортних і безпечних умовах дитина може природно засвоювати знання й уміння. Про це свідчить аналіз діагностичних результатів, представлений у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати діагностики розумового розвитку молодших школярів

Рівень розумового розвитку	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
	1 зріз		2 зріз	
Недостатній	8	18	8	4
Середній	50	43	42	50
Високий	42	39	50	46
Всього	100	100	100	100

Примітки: ЕГ – експериментальна група; КГ – контрольна група; 1 зріз – 2024 р.; 2 зріз – 2025 р.

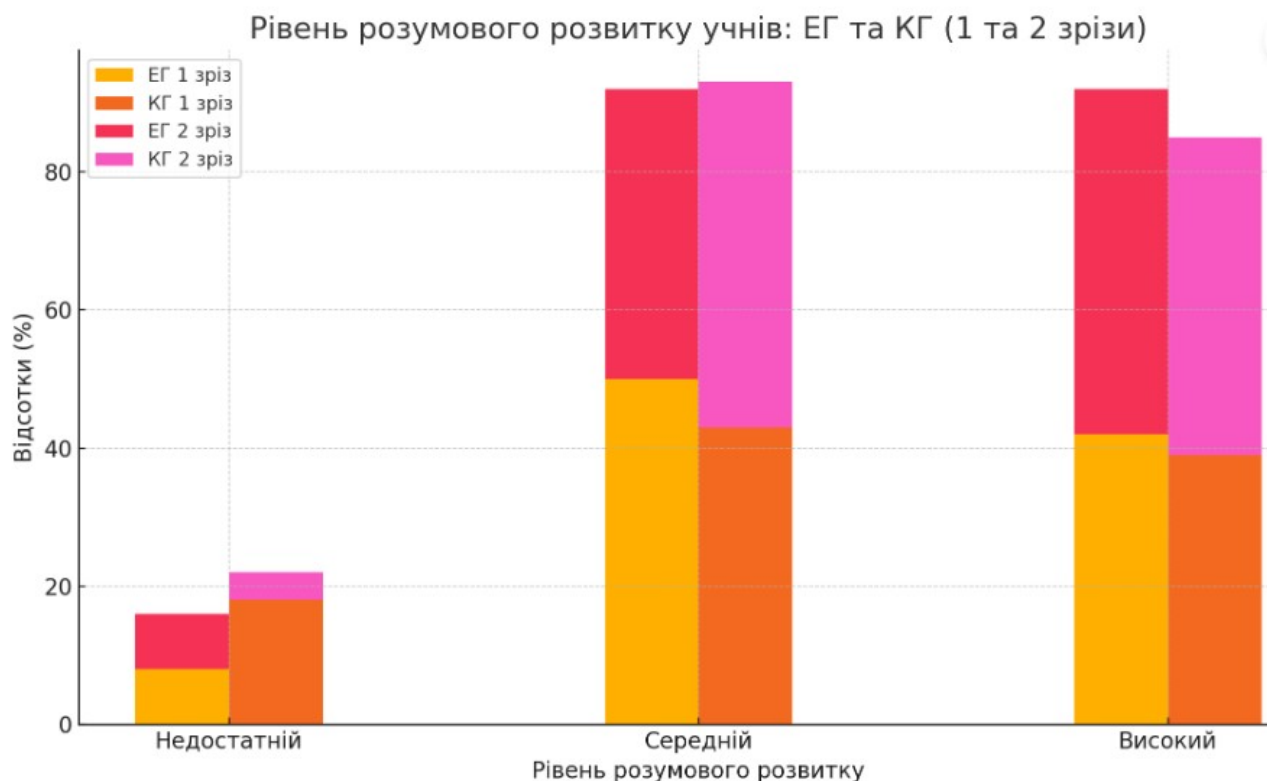

Рис.2.3 Результати дослідження розумового розвитку молодших школярів.

Як бачимо, результати свідчать про те, що показники розумового рівня молодших школярів є вищими в експериментальній групі, порівняно з контрольною. Таким чином, є підстави стверджувати, що застосування інтерактивного методу у формі гри через наші методики позитивно впливає на молодших школярів та є вагомим чинником впливу на їх особистісний розвиток.

2.3. Програма розвитку особистості молодшого школяра

Молодший шкільний вік є ключовим періодом у розвитку особистості дитини, коли формуються основи її пізнавальної діяльності, соціальних взаємодій, а також самопізнання і самовираження. Використання інтерактивних методів навчання дозволяє не лише ефективно засвоювати знання, а й розвивати креативність, комунікативні навички, емоційну та соціальну компетентність учнів.

Програма спрямована на комплексний розвиток особистості молодших школярів шляхом застосування інтерактивних методів навчання, що включають

психологічні ігри, рольові ігри, групові обговорення, проблемні задачі, творчі проекти та інші методи, що активізують пізнавальну і творчу діяльність учнів.

Мета програми. Створення умов для всебічного розвитку особистості молодшого школяра через інтерактивні методи навчання, формування у дітей позитивних мотивацій до навчання, розвитку комунікативних, когнітивних та емоційних компетентностей.

Завдання програми:

1. Сприяти розвитку пізнавальної активності та креативності учнів.
2. Розвивати соціальні та емоційні навички через інтерактивні форми навчання.
3. Підвищувати рівень концентрації уваги та самоконтролю.
4. Формувати вміння працювати в групі, сприяти розвитку колективних навичок.
5. Розвивати самооцінку та особисту відповідальність учнів за навчальний процес.

Структура програми:

1. Вступна частина (1-2 місяці)

Мета: Ознайомлення учнів з інтерактивними методами навчання, створення комфортної атмосфери для роботи в групах.

- Тема 1: «Знайомство з інтерактивними методами». Завдання: Ознайомлення учнів з основними принципами роботи в групах, використання ігор для полегшення процесу спілкування. Методи: Ігри на знайомство, активізація групових дискусій.

- Тема 2: «Слухаємо один одного». Завдання: Розвиток уміння слухати і чути однолітків. Методи: Рольові ігри, вправи на розвиток слухової уваги та сприймання.

2. Розвиток комунікативних навичок (3-4 місяці)

Мета: Формування вмінь ефективно взаємодіяти в групі, розвиток емоційної грамотності.

- Тема 1: «Робота в групах». Завдання: Навчити дітей працювати в колективі, ділити обов'язки, вирішувати конфлікти. Методи: Групові завдання,

обговорення результатів, міні-дискусії.

- Тема 2: «Емоційний інтелект». Завдання: Розвиток навичок вираження та розпізнавання емоцій. Методи: Ігри на емоційне вираження, «емоційний барометр», використання карток з емоціями.

3. Розвиток креативного мислення та творчості (5-6 місяці)

Мета: Стимулювання творчого підходу до вирішення проблем, розкриття потенціалу учнів.

- Тема 1: «Творчі завдання». Завдання: Створення умов для прояву креативності, вміння шукати нестандартні рішення. Методи: Інтерактивні ігри на розвиток уяви, мозаїка ідей, мисленнєві карти.

- Тема 2: «Творчі проекти». Завдання: Вміння працювати над груповими проектами, створення продукту на основі колективної роботи. Методи: Робота над проектами в групах, створення моделей, малюнків, історій.

4. Розвиток пізнавальної активності та критичного мислення (7-8 місяці)

Мета: Розвиток умінь ставити питання, аналізувати інформацію, знаходити логічні зв'язки.

- Тема 1: «Робота з інформацією». Завдання: Вміння ефективно працювати з джерелами інформації, аналізувати та структурувати дані. Методи: Обговорення текстів, групові вправи на аналіз ситуацій, складання списків фактів.

- Тема 2: «Пошук рішень». Завдання: Розвиток навичок вирішення проблем, здатність до самостійного пошуку шляхів розв'язання задач. Методи: Проблемні ситуації, рольові ігри на вирішення конфліктів.

5. Підсумкова частина (9-10 місяці)

Мета: Підсумок роботи програми, оцінка особистісних досягнень учнів.

- Тема 1: «Самооцінка та рефлексія». Завдання: Навчити дітей оцінювати свої досягнення та усвідомлювати власний прогрес. Методи: Ігри на самооцінку, дискусії, рефлексія за допомогою малюнків і карток.

- Тема 2: «Презентація проектів». Завдання: Підведення підсумків творчої діяльності учнів, розвиток навичок самопрезентації. Методи: Презентація результатів творчих проектів, обговорення результатів роботи груп.

Методичні засоби:

- Інтерактивні ігри
- Психологічні тренінги
- Рольові ігри
- Проектна діяльність
- Мозковий штурм
- Психологічні вправи на емоційну грамотність

Очікувані результати:

1. Підвищення рівня пізнавальної активності учнів.
2. Розвиток комунікативних навичок та емоційної компетентності.
3. Формування критичного мислення та здатності до самостійного прийняття рішень.
4. Підвищення рівня креативності та творчої активності.
5. Поліпшення загального емоційного фону в класі, зниження рівня тривожності у дітей.

Програма розвитку особистості молодшого школяра через інтерактивні методи навчання спрямована на формування цілісної особистості, яка володіє високим рівнем пізнавальної активності, здатна до творчого самовираження і ефективної комунікації, а також має високу емоційну і соціальну компетентність. Впровадження цієї програми допоможе створити сприятливе середовище для розвитку кожної дитини, де вона зможе максимально реалізувати свої потенційні можливості.

Висновок до розділу 2

Проаналізувавши результати нашого дослідження, можна зробити кілька важливих висновків щодо рівня концентрації уваги, креативності та розумового розвитку учнів експериментальної та контрольної груп на першому та другому етапах дослідження.

1. Рівень концентрації уваги. На першому зрізі спостерігається значна різниця між групами. В експериментальній групі більшість учнів має середній рівень концентрації уваги (37%), тоді як у контрольній групі таких учнів

більше (42%). Також у експериментальній групі більша частина учнів мають низький рівень уваги (40%), порівняно з 35% у контрольній групі. Проте на другому зрізі у експериментальній групі відзначається зростання відсотка учнів з високим рівнем концентрації уваги (18%), а рівень учнів з низьким і середнім рівнем зменшується. У контрольній групі також спостерігається позитивна динаміка, але з менш вираженими змінами, що підтверджує ефективність застосування психологічних ігор у навчанні експериментальної групи.

2. Рівень розвитку креативності. Динаміка розвитку креативності в обох групах також показує важливі результати. В експериментальній групі на першому зрізі більшість учнів мають середній рівень креативності (63%), тоді як у контрольній групі цей показник ще вищий (70%). Проте на другому зрізі в експериментальній групі відзначається значне покращення – відсоток учнів з достатнім рівнем креативності зростає до 53%, що на 13% більше порівняно з першим зрізом. Контрольна група демонструє зменшення рівня середнього розвитку креативності до 53%, а рівень високої креативності зростає до 14%. Отже, результати свідчать про позитивний вплив інтерактивних методик на розвиток креативності у молодших школярів.

3. Рівень розумового розвитку. Що стосується розумового розвитку, то результати дослідження показують, що на першому зрізі більшість учнів обох груп мали середній рівень розвитку (50% в експериментальній групі та 43% у контрольній групі). Однак на другому зрізі у експериментальній групі кількість учнів з високим рівнем розвитку зросла до 50%, що на 8% більше, ніж на першому зрізі, в той час як у контрольній групі цей рівень досягнув 46%. Зниження відсотка учнів з недостатнім рівнем розумового розвитку в обох групах також є позитивним показником.

Отже, результати дослідження свідчать про ефективність використання інтерактивних методів навчання, зокрема психологічних ігор, у процесі розвитку концентрації уваги, креативності та розумового розвитку учнів. Впровадження таких методик сприяє покращенню пізнавальних процесів, розвитку інтелектуальних та творчих здібностей молодших школярів. Відзначена позитивна динаміка в експериментальній групі підтверджує, що

психологічні ігри мають важливе значення в контексті формування успішної навчальної діяльності учнів, створення комфортного навчального середовища та стимулювання дитячої активності та мотивації.

ВИСНОВКИ

Вивчення впливу інтерактивного навчання на психічний розвиток особистості молодшого шкільного віку є актуальною темою в сучасній педагогічній практиці. Результати проведеного дослідження підтвердили, що інтерактивні методи навчання справляють значний вплив на різні аспекти психічного розвитку дітей, зокрема на їх пізнавальну активність, увагу, креативність, комунікативні навички та емоційну стабільність.

Під час дослідження було визначено, що інтерактивні методи, такі як психологічні ігри, рольові вправи, групові обговорення та творчі проекти, сприяють підвищенню рівня концентрації уваги та розвитку креативного мислення. Це, в свою чергу, позитивно позначається на навчальних результатах дітей, їх здатності до самостійної діяльності та творчих пошуків. Крім того, інтерактивні методи допомагають знижувати рівень тривожності у учнів, створюючи комфортне та безпечне середовище для навчання і розвитку.

Особливу увагу слід приділяти тому, що молодший шкільний вік є критичним періодом для формування базових когнітивних навичок, таких як мислення, пам'ять, уява та увага. Виявлено, що використання інтерактивних методів у навчанні дозволяє значно активізувати ці процеси, покращуючи не лише інтелектуальні, але й емоційно-соціальні аспекти розвитку дитини. Інтерактивні методи допомагають дітям краще орієнтуватися в соціумі, взаємодіяти з однолітками і дорослими, а також розвивати емоційну компетентність, що є важливим компонентом здорової психічної адаптації в шкільному середовищі.

Результати експериментальної частини дослідження підтвердили ефективність впровадження інтерактивних методів у навчальний процес. Діти, які навчались за участю в психологічних іграх та інших інтерактивних формах, продемонстрували значне покращення в рівні концентрації уваги, розвитку когнітивних функцій та соціальних навичок. Це дозволяє зробити висновок, що інтерактивні методи є не тільки ефективними засобами навчання, але й потужним інструментом для розвитку психічних функцій у дітей молодшого шкільного віку.

На основі теоретико-емпіричних даних дослідження ми розробили програму розвитку особистості молодшого школяра через інтерактивні методи навчання спрямована на формування цілісної особистості, яка володіє високим рівнем пізнавальної активності, здатна до творчого самовираження і ефективної комунікації, а також має високу емоційну і соціальну компетентність. Впровадження цієї програми допоможе створити сприятливе середовище для розвитку кожної дитини, де вона зможе максимально реалізувати свої потенційні можливості.

Отже, впровадження інтерактивного навчання в практику початкової освіти є важливим кроком для забезпечення гармонійного розвитку особистості молодших школярів, що сприяє їх успішній соціалізації та адаптації до навчального процесу. Це дозволяє створити умови для розвитку не лише академічних знань, а й емоційної, соціальної та когнітивної зрілості дитини.

Список використаних джерел:

1. Адаптація дитини до школи / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник К.: Мікрос-СВС, 2003. 111 с. Серія «Психол. інструментарій»
2. Бех І.Д. Біля витоків сутності особистості *Шлях освіти*. 1999. №2. С. 10–14.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн.1: *Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади*. К: Либідь, 2003. 278 с.
4. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук. метод. посібник К.: ІЗИН, 1998. 240с.
5. Біда О. А. Інтерактивні технології навчання в початковій школі : Навч. посіб. . Умань : РВЦ «Софія». 2007. 212 с.
6. Бутрім В. Інтерактивні дидактичні ігри в початковій школі /К.: «Шкільний світ», 2007.110 с.
7. Варга Л.І. Формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами інтерактивних технологій дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. Акад. пед. наук України. Київ, 2017. 302 с.
8. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / [О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін.]. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
9. Віннічук І.П. Розвиток творчої уяви молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва (засобами психологічного тренінгу Карус) дис. канд. псих. наук 19.00.07 / Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2020. 243 с.
10. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник. 2-е вид., перероб., допов. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.]
11. Волянюк А. (2020). Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка». Том 1, № 27, с. 241–245.
12. Гончарук П. А. Психологія навчання К. : Вища шк. Вид-во при КДУ, 1985. 143 с.

13. Дорошенко Т. В. Ігри у навчанні музики *Початкова школа* 1996. № 9. С. 38–41.
14. Єльнікова О. В. Управління впровадженням інтерактивних освітніх технологій в навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 К., 2005. 245 с.
15. Іванченко Т. М. (2019) [Формування духовно-моральних цінностей молодших школярів у процесі навчання](#) «Освіта ХХІ століття: теорія, практика, перспективи» : матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Київ, 18 квіт. 2019 р. Дидактика: теорія і практика . Фенікс, м. Київ, Україна, с.157–160.
16. Іляшенко Т.Д. Чому їм важко вчитися? Діагностика і корекція труднощів у навчанні молодших школярів К.: Початкова школа, 2003. С.76-79.
17. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи / упоряд. О. В. Стребна, А. О. Соценко. Харків : Вид. група «Основа», 2006. 176 с.
18. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посіб. / авт.-укл. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : А. П. Н., 2002. 136 с.
19. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. авт. – уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. К.: АПН, 2002. 135с.
20. Ковальчук З.Я. Вплив особистості педагога на оптимізацію педагогічної взаємодії. Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави : кол. монографія / за заг. ред. З. Ковальчук. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. С. 187-214.
21. Ковальчук З.Я. Генетично-психологічні засади оптимізації педагогічної взаємодії : монографія / З.Я. Ковальчук. Львів : СПОЛОМ, 2013. 600 с. : табл.
22. Ковальчук З.Я. Психологічний аналіз педагогічної взаємодії в освітніх закладах різного типу та шляхи її оптимізації через призму генетичної психології. Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави : кол. монографія / за заг. ред. З. Ковальчук. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. С. 88-129.
23. Комар О. А. Інтерактивні технології – технології співпраці *Початкова*

школа. 2004. №9. С. 5–7.

24. Комар О. А. Навчання школярів за інтерактивними методами *Рідна школа*. 2006. №5. С. 57–60.

25. Коробко С.Л. Робота психолога з молодшими школярами: метод. посібн. 2-ге видання. К.: Літера ЛТД, 2008. 416 с.

26. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей К.: Знання, 1963. 80 с.

27. Костюк Г.С. Навчання і розвиток особистості К.: Рад. школа, 1968. № 6. 967 с.

28. Кочерга О. Вплив психофізіологічних можливостей учня на результат навчання. *Початкова школа*. 2015. №3. с.7–9.

29. Кочерга О., Васильєв О. Психічне здоров'я молодшого школяра *Психолог на батьківських зборах* / [упоряд. О. Главник]. К.: Редакції загальнопедагогічних газет, 2003. 112 с. С.20.

30. Ладивір С., Долинна О., Котирло В. та ін. Виховання гуманних почуттів у дітей Серія «Дитина замовляє розвиток» за наук. ред. Т. Піроженко, С. Ладивір, Ю. Манилюк. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 168 с.

31. Лапченко І. О. Емоційне ставлення до себе та ровесників як чинник особистісного розвитку дитини дошкільного віку: дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 К., 2006. 237 с.

32. Леонова Н.С. Інтерактивні технології навчання як засіб реалізації творчих здібностей учнів *Педагогічна майстерня*. 2013. № 4. С. 2–7.

33. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості К.: ТОВ "КММ", 2006. 240 с.

34. Максименко С.Д. Генетико-психологічні проблеми становлення особистості. Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі: Колективна монографія /за редакцією Максименка С.Д. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 400 с.

35. Мельник В. В. Інтеракція в освітньому процесі: технології організації *Управління школою* 2006, № 13. С. 15–20.

36. Нова Українська школа [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.

37. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема *Проблеми освіти: Наук-метод. Зб.* К: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Вип. 85. 2015 С. 152–158.
38. Панок В.Г Концепція психологічного супроводу освітніх реформ у діяльності психологічної служби Вісник НАПН України, 2020, 2(1)
39. Папуча М.В. Успішність навчання як проблема становлення індивідуальності (на матеріалі старшого шкільного віку) Освіта і виховання в Польщі : матер. міжнар. наук.-практ. конф. Ніжин, 1998. С. 140–148.
40. Папуча М.В., Крачковська Т.Д. Особистість: розвиток, соціалізація, виховання. Ніжин : РВВ НДПУ ім. М. Гоголя, 2001. 148 с.
41. Підлісна С.В. Інтерактивне навчання як чинник розвитку особистості *Science and Education a New Dimention. Pedagogy and Psychology*, VI (64), Issue: 154, 2018 Feb. С.80-83.
42. Підлісна С.В. Учбова діяльність як провідний чинник розвитку особистості молодшого школяра *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України; за ред. С.Д. Максименка, К., 2017. Т. V, вип. 17. С. 101-109.*
43. Пометун О. І. Інтерактивні методики та системи навчання К. : Шкільний Світ, 2007. 112 с.
44. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання К.: А.С.К., 2004. 192 с.
45. Савченко О. Я. (2015) [Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися](#) Український педагогічний журнал, 1. стор. 85-98. ISSN 2411-1317
46. Савчин М. В., Василенко М.П. Вікова психологія. В-во: «Академія», Київ, 2011. 384 с.
47. Самооцінка учня / Упоряд.: С. Максименко, Н. Шевченко, О.Главник, 2004. 112 с. (Психологічний інструментарій).
48. Сергеевкова О.П. Вікова психологія К: Центр навчальної літератури, 2020. 376с.
49. Сисоева С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.- метод.

посібн. НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослх. К. : ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.

50. Стребна О. В. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи: посібник Харків: Основа, 2005. 174 с.

51. Томчук С. М. Генеза негативних психічних станів молодших школярів та їх корекція: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19. 00. 07 «педагогічна та вікова психологія» К., 2006. 20 с.

52. Турбан В.В. Розвиток у першокласників здібності до спільної діяльності у ситуаціях невизначеності: дис. ...кандидата психол. наук: 19.00.07 К., 2001. 210 с.

53. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В.І. Шинкарук та ін.; НАН України; ін-т філос. ім. Г.С. Сковороди. К. : Абрис, 2012. 744 с.